

*De strijd om de aartsvaderlijke zegen
Jakob en Esau*

26 november 2019 Damiaankerk
(Theologisch Pastoraal Centrum)
Groenenborgerlaan 149, Antwerpen

PROGRAMMA

1. Welkom
2. Om erin te komen: Prelude en fuga
 - Willem Ceuleers, **Sinfonia in mi-klein**, opus 855 nr. 4 (2016), **Fuga in mi-klein**, opus 914 (2018)
3. Achtergrond bij het verhaal en toelichting op het oratorium
4. Willem Ceuleers: **Oratorium 'Jakob en Esau'** (de strijd om de zegen) (opus 949)
 - Openingskoor: "Wie is de mens ... ?"
 - Genesis 27: 1–29
 - Koor: "God is hem zegenrijk nabij"
 - Genesis 27: 30–41
 - Koor: "Wat drijft de volken, wat bezielt ze toch? "
 - Genesis 27: 41– 28: 5
 - Koor: "God is hem zegenrijk nabij"

ACHTERGROND

Zoals bijna alle verhalen in dit deel van Genesis (aartsvaderverhalen) heeft ook Genesis 27 meerdere lagen. Zo zit er duidelijk een **politiek-etymologische** laag in (Jakob = *Israel*, Esau = *Edom* een bergachtig gebied ten zuiden van de Dode

Zee). De volken die er wonen zijn stamverwant (broeders) maar de verhouding is gespannen. De eerste koningen van Israel (Saul en David) hebben de Edomieten verslagen, maar ca. 840 slaagt Edom er in om het 'juk van Israel' weer af te werpen. Met dit in het achterhoofd klinkt Isaäks restzegen voor Esau vast iets begrijpelijker (en kunt u meteen die laag in het verhaal dateren).

Sommigen suggereren dat het verhaal zelf nog een herinnering bevat aan de **neo-lithische revolutie** (net als het verhaal van Kaïn en Abel): De *jager-verzamelaars* (in de mensheidsgeschiedenis de 'eerstgeborenen') en de *landbouwer-veetelers* hebben immers lang op gespannen voet met elkaar geleefd.

Van groter belang vandaag is de **intern-bijbelse** lezing: Dit is niet het eerste verhaal in Genesis waarin de rollen worden omgedraaid en maatschappelijke verhoudingen op de kop worden gezet. Het wordt een patroon. In een patriarchale samenleving is niets zo heilig als de overdracht van de macht (bezit en gezag) *van vader op oudste zoon*: de hoeksteen van de samenleving. Hier komt een *vrouw* in opstand ten gunste van de *jongste zoon*. Met list en bedrog. Een schande! Jazeker, maar – zo suggereert de verteller – God gaat hierin mee: *jenseits von Gut und Böse* bewerkt Hij een *Umwertung aller Werten*. Dat belooft! Alhoewel: De 'gezegende' moet vluchten en lijkt veroordeeld tot een onzeker en zwervend bestaan, terwijl de 'niet-gezegende' trouwt, kinderen krijgt en zich settelt. Hier klopt niets van... *Hominum confusione Dei providentia*, hoopt de gelovige, maar hij weet het ook niet zeker.

Tenslotte is er de **literaire** lezing: een sage met een heerlijk plot: een echte thriller: Een quasi blinde oude man op z'n sterfbed: het is nu of nooit. De list: Jakob die zich voordoeft als Esau; de argwaan van Isaak (die een fijne neus blijkt te hebben, maar door Rebecca wordt afgetroefd); een briesende Esau die vloekend de tent uit stormt op zoek naar z'n broer. Uit het leven gegrepen, naar het leven getekend.

DE STRIJD OM DE ZEGEN: JAKOB EN ESAU

Tekst: Genesis 27:1 – 28:5 (vertaling *Canisiusbijbel* 1939/1946)

Openingskoor: Psalm 24: 2

Wie is de mens die op zal gaan
en voor Gods heilig aanschijn staan?
Wie mag de tempel binnentreden?
Wie niet op loze wijsheid bouwt,
zijn hart en handen zuiver houdt
van kwade trouw en valse eden.

Intussen was Isaäk oud geworden en werden zijn ogen zo zwak, dat hij niet meer kon zien. Daarom riep hij zijn oudste zoon Esau, en zei hem: Mijn zoon! Deze antwoordde: Hier ben ik! Hij sprak: Zie, ik ben oud geworden, en weet niet, wanneer ik zal sterven. Neem daarom uw jachttuig, pijlkoker en boog, ga het veld in, en schiet voor mij een stuk wild; maak het smakelijk voor me klaar, zoals ik het graag heb, en breng het me hier, om op te eten. Dan zal ik u zegenen, vóór ik sterf.

Maar Rebekka had afgeluisterd, wat Isaäk tot zijn zoon Esau had gezegd. En toen Esau het veld was ingegaan, om een stuk wild voor zijn vader te schieten, zei Rebekka tot haar zoon Jakob: Ik heb zo juist uw vader tegen uw broer Esau horen zeggen: “Breng mij een stuk wild, en maak er een smakelijke schotel van, waarvan ik kan eten; dan zal ik u zegenen voor het aanschijn van Jahweh, eer ik sterf”. Luister nu naar mij, mijn jongen, en doe wat ik u zeg. Ga naar de kudde en haal mij twee malse geitebokjes; dan maak ik daarvan een smakelijke schotel voor uw vader gereed, zoals hij het gaarne heeft. Die moet ge naar uw vader brengen, dan kan hij ervan eten. Dan zal hij u zegenen, eer hij sterft. Doch Jakob zei tot zijn moeder Rebekka: Maar mijn broer Esau is ruig, en ik ben onbehaard.¹ Als mijn vader mij nu eens betast, zal hij denken, dat ik de spot met hem drijf; en ik zal vloek over mij brengen in plaats van zegen. Zijn moeder verzekerde hem: Die vloek over u neem ik op mij, mijn jongen; luister maar naar mij, en ga ze halen. Hij ging ze dus halen, en bracht ze naar zijn moeder; en zijn moeder maakte er een smakelijke schotel van, zoals zijn vader het gaarne had. Daarna nam Rebekka de beste kleren van haar oudste zoon Esau, die ze bij zich thuis had, en trok die haar jongste zoon Jakob aan; de vellen van de geitebokjes trok ze over zijn handen en over het onbehaarde deel

¹ Het verhaal wil dat Esau bij zijn geboorte **rossig** was en dicht **behaard**, in het Hebreeuws een woordspel: rossig = ‘admoni’ (afgeleid van ‘Edom’) en ‘behaard’ = ‘sear’ (verwant aan ‘Seir’, de naam van het gebergte in het land Edom, waar Esau zich vestigt en z’n nakomelingen wonen).

van zijn hals. Vervolgens reikte zij haar zoon Jakob de smakelijke schotel met het brood, dat zij gebakken had.

Nu ging hij naar zijn vader en sprak: Vader! Deze antwoordde: Ja, mijn jongen, wie zijt ge? En Jakob zei tot zijn vader: Ik ben Esau, uw eerstgeborene; ik heb gedaan, wat ge mij gezegd hebt. Ga dus overeind zitten, en eet van het wild; dan kunt ge me zegenen. Maar Isaäk vroeg zijn zoon: Hoe hebt ge dat zo gauw kunnen vinden, mijn jongen? Deze antwoordde: Jahweh, uw God, heeft het mij tegemoet gestuurd. Maar nu beval Isaäk aan Jakob: Kom dicht bij, mijn jongen; dan kan ik u eens betasten, of ge werkelijk mijn zoon Esau zijt of niet. Jakob trad dus op zijn vader Isaäk toe. Deze betastte hem en sprak: De stem is de stem van Jakob, maar de handen zijn de handen van Esau. Hij herkende hem niet, omdat zijn handen behaard waren als de handen van Esau, zijn broer. En toen hij hem wilde zegenen, sprak hij nog: Ge zijt toch wezenlijk mijn zoon Esau? Hij antwoordde: Ja, dat ben ik. Toen zei hij: Dien het mij op, en laat mij eten van het wild van mijn zoon; dan zal ik u zegenen. Hij zette het hem voor, en hij at; daarna bracht hij hem wijn, die hij dronk. Nu sprak zijn vader Isaäk tot hem: Kom hier, mijn zoon, en kus mij. Hij trad nader, en kuste hem. En toen hij de geur van zijn kleren rook, zegende hij hem, en sprak:

Zie, de geur van mijn zoon is als de geur van een akker,

Door Jahweh gezegend.

God schenke u dauw van de hemel, en het vette der aarde,

Met overvloed van koren en most.

Volken zullen u dienen,

En naties zich voor u buigen.

Wees een vorst over uw broeders,

De zonen uwer moeder werpen zich voor u neer.

Vervloekt, die u vloekt,

Maar gezegend, die u zegent!

Koor: Psalm 24: 3

God is hem zegenrijk nabij,

in 't recht des HEREN wandelt hij,

de God des heils zal hem verblijden.

Een nieuw geslacht gaat op in 't licht

en zoekt des HEREN aangezicht,

Jakob, het volk dat Hij zal leiden.

Nauwelijks had Isaäk Jakob gezegend, en was Jakob van zijn vader Isaäk heengegaan, of zijn broer Esau kwam terug van de jacht. Ook hij maakte een smakelijke schotel gereed, bracht die naar zijn vader, en sprak tot zijn vader:

Kom overeind zitten, vader, en eet van het wild van uw zoon; dan kunt ge me zegenen. Zijn vader Isaäk sprak tot hem: Wie zijt gij? Hij antwoordde: Ik ben uw zoon Esau, uw eerstgeborene. Hevig ontsteld vroeg Isaäk: Maar wie was het dan, die het wild heeft geschoten en het mij heeft gebracht, zodat ik voor uw komst reeds volop heb gegeten? Die heb ik gezegend, en hij blijft gezegend! Toen Esau dit van zijn vader vernam, brak hij in luide en bittere jammerklachten los, en zei tot zijn vader: Vader, zegen ook mij! Deze antwoordde: Uw broer heeft u listig de zegen ontnomen. En hij zeide: Terecht wordt hij Jakob genoemd; want hij heeft mij reeds tweemaal bedrogen.² Hij heeft mij mijn eerstgeboorterecht ontroofd, en zie, nu steelt hij mijn zegen. En hij ging voort: Hebt ge voor mij geen zegen meer? Isaäk gaf Esau ten antwoord: Zie, ik heb hem over u tot vorst gesteld, hem al zijn broeders tot dienaars gegeven, en koren en most hem geschonken. Mijn jongen, wat kan ik dan voor ú nog doen? Maar Esau zei tot zijn vader: Was dat dan uw enige zegen, vader? Ach, vader, zegen ook mij! En Esau snikte het uit. Toen sprak zijn vader Isaäk tot hem:

*Zie, ver van het vette der aarde zult ge wonen,
Ver van de hemeldauw uit den hoge,
Van uw zwaard zult ge leven!
Uw broeder zult ge dienstbaar zijn;
Maar als ge tot macht komt,
Schudt ge zijn juk van uw nek!*

Esau haatte Jakob om de zegen, die zijn vader over hem had uitgesproken. En Esau dacht bij zichzelf: De tijd komt spoedig, dat men rouwt over mijn vader; dan zal ik mijn broer Jakob vermoorden.

Koor: Psalm 2, vers 1 en 2

Wat drijft de volken, wat bezielt ze toch?
Wat is de waanzin toch die zij beramen?
De groten staan gewapend tot de slag,
de machtigen der wereld spannen samen.
't Is tegen het gezag van God de HERE
en tegen zijn gezalfde vorst gericht:
“Komt”, zeggen zij, “laat ons hun banden scheuren,
tot alle macht in onze handen ligt”!

² Ook de naam Jakob is voorwerp van diverse etymologische spelletjes: de Hebreeuwse stam ‘akab’ betekent *van achteren vastpakken, bedriegen*. Er is ook een zelfstandig naamwoord ‘akeb’ dat *hiel* betekent. Bij de geboorte hield ‘Jakob Esau bij de hiel vast’. Een creatieve vertaling van deze uitroep van Esau: “Nu heeft hij mij al voor de tweede keer te pakken!”.

Die in de hemel is gezeten lacht,
want Hij is God die eeuwig blijft regeren.
Hij spot met hen die spotten met zijn macht.
Hij kent zijn tijd, Hij is de Heer der heren.
Dan zal Hij spreken uit zijn hoge woning
en hen verschrikken in zijn grimmigheid:
“Ik wijdde mijn gezalfde tot een koning
op Sions berg, de berg der heiligheid”.

Toen men aan Rebekka dit plan van haar oudste zoon Esau overbracht, liet zij haar jongste zoon Jakob roepen, en zei tot hem: Hoor eens, uw broer Esau wil wraak op u nemen en u vermoorden. Luister nu naar mij, mijn jongen. Maak u gereed, om naar mijn broer Laban in Charan te vluchten, en blijf enige tijd bij hem, totdat de woede van uw broer is bekoeld. Wanneer de toorn van uw broer over u is bedaard, en hij vergeten is, wat ge hem hebt gedaan, zal ik bericht zenden en u terug laten halen. Waarom zou ik u beiden op één dag verliezen! Toen riep Isaäk Jakob, zegende hem, en beval hem: Neem geen vrouw uit de kanaänitische meisjes. Maar maak u gereed, om naar Paddan-Aram te gaan, naar het huis van uw grootvader Betuël; kies u daar een vrouw uit de dochters van uw oom Laban. Moge de almachtige God u zegenen, en u vruchtbaar en talrijk maken, zodat gij tot een grote menigte volken zult uitgroeien. Hij moge de zegen van Abraham aan u en uw nageslacht schenken, zodat gij het land moogt bezitten, waar ge als vreemdeling woont, maar dat God aan uw vader Abraham gaf. Zo zond Isaäk Jakob heen, en deze ging naar Paddan-Aram naar Laban, den zoon van den Arameër Betuël, en broer van Rebekka, de moeder van Jakob en Esau.

Slotkoor: Psalm 24:3

God is hem zegenrijk nabij,
in 't recht des HEREN wandelt hij,
de God des heils zal hem verblijden.
Een nieuw geslacht gaat op in 't licht
en zoekt des HEREN aangezicht,
Jakob, het volk dat Hij zal leiden.

MUSICI

orkest:

blokfluit: Bart De Coster, Werner Mareels, Godfried Croenen (traverso)

traverso: Jef Van Boven, Hilde De Bleser

baschalumeau: Willem Ceuleers (klarinet)

orgel: Marie-Ange Boost

chitarrone: Koen Becu

violoncello: Hilde Van Hoijweghen

gamba: Els Caremans

contrabas: Sus Herbosch

solisten:

Annelies Coene: verteller

Tine Kennis: Rebekka

Willem Ceuleers: Isaak, Jacob, Ezau

koor:

sopraan: Sabine Vanthillo, Bieke Schiltz, Tinne Kennis

mezzosopraan: Annelies Coene, Heleen Rouwenhorst

bas: Walter Bosmans, Dirk Daems, Lieven Deroo

VOLGENDE ORATORIA

De Protestantse cultuurkring Antwerpen (Procant vzw, www.procant.be) nam het initiatief tot deze concerten vanuit de overtuiging dat de culturele erfenis van het christendom ook waard is om buiten de kerk (d.w.z. buiten de liturgie) gesavoureed te worden. De volgende muzikale bijbelvertelling:

- **31 maart 2020: De passie volgens Lukas** (Sint-Norbertuskerk, Dageraadplaats, Zurenborg). Muziek van Willem Ceuleers.
- **28 april 2020: Het Salomonsoordeel** (Christuskerk, Bexstraat 13, Antwerpen). Muziek van Giacomo Carissimi en Willem Ceuleers
- **26 mei 2020: Jozef in de put** (locatie nog onbekend). Muziek van Willem Ceuleers)

Met steun van het CCV en het VBG.

Wenst u op de hoogte te worden gehouden mail uw gegevens naar info@procant.be